

FÖRVETET

Länsstyrelsen i Jönköpings län • Nummer 1 • Januari 2011

Årets LEADER-projekt
– ”Från idé till företag, Grön omsorg”

**Företagsutveckling på
landsbygden**

**Landsbygdsturism i
Jönköpings län**

SAM 2011:

**Sök dina jord-
bruksstöd via
SAM Internet!**

I detta nummer av Förvetet

Ledare	3
Utvald miljö – nya möjligheter att utveckla odlingslandskapets värden	4
Energiåtgång på mjölkgårdar	8
Storleken har betydelse när det gäller mjölkproduktion	10
Nya kulturmiljöer kartläggs längs Emåns vattendrag	12
Årets LEADER-projekt – "Från idé till företag, Grön omsorg"	14
Från en investering till en Ullbagge	16
Landsbygdsturism i Jönköpings län	17
Företagsutveckling på landsbygden	18
Gillar du Solanum Tuberosum?	19
Skogsbruk och fornlämningar	21
Hantering av växtskyddsmedel under lupp	23
Nu arbetar vi med återkrav avseende EU-stöden	24
Blockinventeringen övergår i ajuorhållning	25
Sök dina jordbruksstöd via SAM Internet!	27
Ska du plantera igen åker- eller betesmark?	28
Rättelse om förlängning av miljöersättningsåtaganden	29
SAM ansökan - Fältkontroller	30
Välkommen på kurs!	32
Tävling	35
Öppet hus med blankettgranskning – SAM 2011	36
Brukardag i Röttle by	36

Förvetet ges ut av Länsstyrelsen i Jönköpings län

Utgivningsplan

Nummer 1 - 4 mars, nummer 2 - 13 maj, nummer 3 - 23 september, nummer 4 - 9 december

Upplaga

5 400 exemplar

Tryckeri

Ätta 45 Tryckeri AB, 2011

Ansvarig utgivare

Lars Sandberg

Layout

Jenny Gustafsson

Foto

Länsstyrelsen i Jönköpings län (om inget annat anges)

Framsidesbild

Smålandsbilder

Webbadress

www.lansstyrelsen.se/jonkoping

miljöDIPLOMERAD
av Jönköpings Kommun

Ledare

Text: Lars Sandberg, telefon 036-39 52 23, e-post lars-sandberg@lansstyrelsen.se

När dessa rader skrivs i början av februari så ser jag tillbaka på en helg med plusgrader, lite sol och massor av fågelkvitter. Kan det vara våren som kommit extra tidigt i år? Dagarna har i alla fall blivit påtagligt längre. När du läser dessa rader i början av mars så är nog ordningen återställd med snö och vinter igen. Men nog längtar man till våren i år som alla andra år.

I skrivande stund genomförs konferensen Kreativ landsbygd på Elmia här i Jönköping. Konferensen arrangeras av Jordbruksverket och Landsbygdsnätverket gemensamt. Målgruppen är alla som arbetar med landsbygdsutveckling och programmet för de två dagarna är omfattande. Ett stort fokus dag två ligger på kommunerna. Det är bra, för kommuners engagemang för landsbygdsutveckling gör skillnad! Landsbygdsprogrammet erbjuder stora utvecklingsmöjligheter som tillsammans med kommunal medfinansiering via till exempel LEADER kan åstadkomma mycket på den lokala nivån.

Inför 2011 har landsbygdsprogrammet förstärkts med extra pengar avsedda för satsningen på Sverige – det nya matlandet. Under 2011 kommer stort fokus att läggas på att lyfta fram den svenska högkvalitativa maten både internationellt och nationellt. Inte minst på den nyligen avslutade internationella mässan Grune Woche i Berlin var Sverige – det nya matlandet ett huvudnummer. I vårt län kommer vi från Länsstyrelsens sida att genomföra en rad aktiviteter under året på temat matlandet. Vi har i dessa frågor ett nära samarbete med Sten Janér, smålands matlandetambassadör.

Vi har ett nytt utseende på Förvetet från och med detta nummer. Förändringen sker samtidigt som Länsstyrelsen byter grafisk profil, som bland annat innefattar en ny logotyp. Jag hoppas du ska trivas med det nya utseendet.

Avslutningsvis vill jag önska dig trevlig läsning! ■

Utvald miljö – nya möjligheter att utveckla odlingslandskapets värden

Landsbygden ska vara en tilltalande plats att leva och arbeta i, både för de bofasta och för de besökande. Inom utvald miljö finns möjlighet att söka ersättningar för att utveckla landsbygdens natur-, kultur- och rekreationsvärden. Detta kan skapa nya attraktiva miljöer att vistas i och gynna den biologiska mångfalden.

Text: Tomas Ekelund, telefon 036-39 52 17, e-post tomas.ekelund@lansstyrelsen.se

Några av ersättningarna kräver att du har ett åtagande för antingen kultur- miljöstödet eller betesmarksstödet. Observera att du måste kontakta Länsstyrelsen innan du påbörjar din miljöinvestering, annars kan inte någon ersättning betalas ut. Här följer en kort beskrivning över de olika insatser som kan göras.

Anläggning och restaurering av våtmarker

Syftet med investeringen är att genom anläggning och restaurering av våtmarker bidra till att minska växtnäringssläcket från jordbruket till sjöar och åar samt att gynna den biologiska mångfalden i odlingslandskapet. Våtmarker har även en stor betydelse för utjämnningseffekten vid höga vattenflöden och kan då begränsa översvämningarnas effekt. Områden med intensivare jordbruk är prioriterat men även andra områden kan komma ifråga. Ersättningen är 90 % -100 % av den

faktiska kostnaden, dock maximerat till 200 000 kronor/hektar.

Damm som samlar fosfor

Ersättning lämnas för att anlägga dammar i odlingslandskapet vars syfte är att förbättra vattenkvaliteten genom att samla upp jordpartiklar som innehåller fosfor. Dammen ska anläggas vid vattendrag eller diken i anslutning till jordbruksmark. Tanken är att du ska kunna ta tillvara det material som samlats på botten och föra tillbaks fos-

for till din åkermark. Ersättningen är 90 % av den faktiska kostnaden dock maximerat till 300 000 kronor/hektar.

Specialinsatser för landskapets natur- och kulturvärden

Detta är en bred insats när det finns ett behov att stärka den biologiska mångfalden, kulturmiljövärden samt rekreations- och landskapsbildsvärden. Det kan vara anläggande av grindar och spänger för att öka tillgängligheten i betesmarker, sätta upp informationstavlor, gynna vissa arter och dess naturmiljöer. Ersättningen är 90 % av den faktiska kostnaden och inget takbelopp finns.

Restaurering av överloppsbyggnader i odlingslandskapet

Många av jordbrukets ekonomibyggnader som har förlorat sin ursprungliga funktion är akut hotade. För att bevara byggnaden och de landskapsvärden dessa representerar är det viktigt att de inte står och förfaller. Enkla åtgärder på tak, stomme och grund kan i många fall räcka för att bibehålla byggnadens värden för gårdsmiljön och landskapsbilden. Ersättningen är 14 300 kronor/objekt.

Återuppbygga en trädgårdsgård i odlingslandskapet

I det äldre odlingslandskapet var trä-

gårdsgården den dominerande hägnaden. Man kan nu få ersättning för att restaurera eller återuppbygga traditionella trädgårdsgårdar. Dessa ska uppföras på den ursprungliga platsen och vara byggd enligt för platsen traditionellt byggnadssätt. Den ska även ligga på eller i anslutning till odlingslandskapet. Länsstyrelsen har möjlighet att fastställa byggnadssätt och utseende. Ersättningen är 270 kronor/meter.

Restaurering och återskapande av stenmur i odlingslandskapet

Med åren har stenmuren mist sin ursprungliga roll i landskapet och underhålls i allt mindre omfattning. De har fått en annan roll som viktiga småbiotoper och kulturbärare av äldre tiders brukningssätt. Du kan nu söka ersättning för att restaurera och bygga nya stenmurar. Ersättningen är 320 kronor/meter.

Restaurering och återskapande av alléer

Alléer hör från början till de stora godsens landskap men kom under 1800-talet även att anläggas vid större gårdar och prästgårdar. Alléer planterades även utefter vägar för att skapa skydd mot vind och jorddrift. Alléer är viktiga biotoper för många lavar och insekter. Om du vill återskapa en allé ska det tidigare funnits en på platsen och den måste ligga i anslutning till åkermark. Ersättningen är 2 300 kronor/träd.

Restaurering av bevarandevärda och svårbrukade åkermarker

Det äldre odlingslandskapet hade en varierande struktur som många gånger följde de naturgivna former som fanns. Åkrarna var småflikiga och kunde ligga insprängda i betesmarken. Det moderna jordbruket har nästan helt omdanat det småbrutna odlings-

landskapets struktur. Vid restaurering används de äldre lantmäterikartorna för att kunna se den äldre formen som åkern haft. Efter renoveringen ska marken uppfylla ägoslagsdefinitionen för åkermark. Ersättningen är 13 500 kronor/hektar.

Rensning av våtmark

I många fall kan det räcka med att tillfälligt tömma våtmarken för att genomföra åtgärder som förlänger livslängden och förstärker dess funktion. Det kan till exempel vara att ta bort oönskad fisk och vegetation för att gynna grodor och större vattensalamander. Våtmarken måste vara anlagt eller restaurerad och ingå i ett åtagande för miljöersättningar. Ersättning: 900 kronor/hektar.

Reglerbar dränering

Reglerbar dränering innebär att du installerar brunnar så att du kan höja eller sänka grundvattennivån på din åkermark. Syftet är att styra vattenavrinningen från din åkermark för att minska närsaltsbelastningen på sjöar och vattendrag. Åtgärden är mest användbar på lättare jordar där marklutningen är lämpligast för att uppnå största kostnadseffektivitet. Ersättningen är 8 000 kronor/brunn och maximerat till 1,5 brunnar/hektar.

Mångfaldsträda

Du kan söka ersättning för mångfaldsträda om du vill göra en insats för humlor, vildbin och fjärilar eller skapa bra

häckningsplatser för fåglar som till exempel sånglärka, tofsvipa och storspov. Genom att lämna mark i träda kan du få en åker med blommande växter med allt från örter till ogräs som baldersbrå och vallmo. Här finns också möjlighet att så in fröblandningar för att gynna insekter. Bäst nytta får man om mångfaldstrådan anläggs i ett fritt, öppet läge. För att få ersättning ska du ha åkermark med orörd stubb. Det innebär att året innan du ansöker om ett åtagande har du odlat spannmål eller oljeväxter. Efter skörden lämnas stubben orörd under de fem följande åren. Länsstyrelsen upprättar en plan där det framgår hur du ska sköta marken. Ersättningen är 2 000 kronor/hektar och år.

Fågelåker

Vill du skapa födoresurs för flyttande och övervintrande fåglar eller boplatser åt häckande fåglar? Genom att lämna kvar oskördad spannmål på åkern och åkermarken oplöjd skapas gynnsamma förutsättningar för fågellivet. Etablering av fågelåker sker lämpligast i fullåkersbygd, och gärna med enstaka träd och buskar i dess närhet. Olika fröblandningar kan användas vid sådd för att ge föda under längre tid och åt många arter. Länsstyrelsen upprättar en plan där det framgår hur du ska sköta marken. Ersättningen är 3 900 kronor/hektar och år.

Restaurering av slätterängar och betesmarker

I länet finns det gott om restaureringsbara slätterängar och betesmarker. I dessa kan det finnas både kulturella och biologiska värden som är viktiga att bevara. En del tätortsnära slätterängar och betesmarker kan tillgängliggöras för allmänheten och därmed gynna det rörliga friluftslivet. Nu finns det möjlighet att söka ersättning för att åter skapa dessa miljöer. Kom ihåg att inte börja restaureringen innan Länsstyrelsen lämnat besked att du kan börja. Ersättningen är 3 600 kronor/hektar och år.

Anpassad skyddszon

Du kan få ersättning för att anlägga anpassade skyddszoner vid till exempel ytvattenbrunnar eller i svackor på åkermark. Syftet är att minska ytavrinningen från din åkermark för att på så sätt minska fosforförlusten. En skyddszon är ett område på åkermark där det i huvudsak växer gräs. Den anpassade skyddszonen får inte ligga i kanten av en åker, gödslas, använda växtskyddsmedel eller annat som kan skada skyddszonen. Den del av din åker som får ersättning för anpassade skyddszoner kan inte få ersättning för vallodling. Första året i din åtagandeperiod ska du under våren så din skyddszon som sedan ska ligga på samma ställe hela åtagandeperioden. Varje anpassad skyddszon ska vara minst 0,25 hektar. Länsstyrelsen upprättar en plan där det framgår hur du ska sköta marken. Er-

sättningen är 4 000 kronor/hektar och år.

Skötsel av landskapselement med särskilda värden

Ersättningen syftar till att synliggöra landskapselement samt gynna biologisk mångfald. Skötsel går utöver kraven i det nuvarande kulturmiljöstödet och består i att gräs- och örtvegetation som växer på landskapselementens renar slås av och bärgas eller istället betas. Länsstyrelsen upprättar en plan där det framgår hur du ska sköta elementen. Ersättningen är det dubbla normala beloppet i kulturmiljöstödet.

Särskild höhantering på slätteräng

Efter slätter ska höet torkas på häsja eller på marken med regelbunden vändning. Det traditionella sättet att torka hö gynnar ängsväxternas spridning av frö. Ersättning kan lämnas på betesmarker med särskilda värden och kan kombineras med lieslätter, efterbe-

te och lövtäkt. Traditionella sätt som har lokal förankring är att eftersträva. Du anger i en plan hur skötsel och organisation av slättern ska ske. Ersättningen är 1 700 kronor/hektar och år.

Bränning på betesmark eller slätteräng

Du kan söka ersättning för att du bränner din betesmark eller slätteräng. Bränning är en skötselåtgärd som gynnar vissa hotade arter till exempel mossippa och vityxne. Historiskt sett har bränning varit betydelsefullt för att bränna bort gammal gräsvegetation och i samband med röjning av betesmarker. Ersättningen utgår endast till betesmarker och slätterängar med särskilda värden. Ersättningen är 800 kronor/hektar och år.

Informationsträffar

Under mars månad kommer vi att hålla några informationsträffar om utvald miljö. För tid och plats för dessa titta se sidan 34. ■

Energiåtgång på mjölkgårdar

Text: Sten Malmström, telefon 036-39 51 99, e-post sten.malmstrom@lansstyrelsen.se

Under förra året gjordes en undersökning i länet om energiåtgången på mjölkgårdar. Antalet medverkande var 101 gårdar, varav 19 ekologiska. Undersökningen visar översiktligt hur varje

gård ligger till i förbrukning av energi i förhållande till övriga. Det finns medeltal och nyckeltal att jämföra med när det gäller el, diesel och konstgödsel. För fodermedel har förbrukningen an-

getts i kilo. Diesel, el och handelsgödsel har angetts i kilowattimmar (kWh) och ställs i relation till mjölmängden. Även andra tal har tagits fram, exempelvis liter diesel per hektar och kWh el per liter mjölk. Ytterligare jämförelser kan göras, exempelvis mellan olika gårdsstorlekar eller konventionella med ekologiska.

I samband med faktainsamlingen inhämtades också uppgifter om bostadsuppvärmning, privat energiförbrukning, foderinköp, ladugårdsutrustning med mera, som kan påverka resultatet.

När det gäller uppvärmning av bostäder dominerar ved med ackumulatorer tankar stort. Flis eller pellets förekommer också. Cirka 10 % har berg- eller jordvärme som huvudalternativ och ytterligare 10 % har det som komplettering, ofta i annan bostad. Sex gårdar använder lagårdsvärme. Direktel finns endast på två gårdar. Solfångare finns på tre gårdar och vindkraftverk på tre gårdar via andelar. Flera brukare planerar egna gårdsverk eller solfångare.

Undersökningen har lagt grund för djupare beräkningar och avsikten är att erbjuda fler mjölkproducenter en motsvarande beräkning.

Sammanfattande resultat

Det varierar ganska mycket i energiåtgången mellan gårdar och ofta är det helt naturligt eftersom gårdarna har olika förutsättningar. I följande siffror är några ytterligheter borttagna. Diesel- och elförbrukningen varierar från 45 till

180 liter per hektar. Elförbrukningen har varierat från 0,06 till 0,21 kWh per liter mjölk. Sammanlagd energiförbrukning i el, diesel och mineralgödsel hamnar mellan 0,22 och 0,72 kWh per liter mjölk. Vid jämförelse mellan de tjugo största respektive minsta besättningarna är förbrukningen något mindre (cirka 5%) i de stora besättningarna.

Vid jämförelse mellan de konventionella och ekologiska gårdarna har de konventionella cirka 12 % högre förbrukning, detta också räknat på energin i el, diesel och inköpt gödsel.

Det går att få fram fler slutsatser med lantbrukarnas hjälp. Du som medverkade i denna undersökning ska ha fått hela energiberäkningen. Om du inte var med och vill veta mer kan du höra av dig till mig. ■

Storleken har betydelse när det gäller mjölkproduktion

Trenden inom jordbrukssektorn är småskalighet, gärna närproducerat och ekologiskt, men småskaligt. Som bonde ska du förutom att mjölka även producera ost, glass och helst driva egen gårdsbutik.

Är detta enda sättet till ett lönsamt mjölkföretag? – Nej, säger Andreas Hellqvist och fortsätter, det måste fortfarande vara volymen som räknas om inte den svenska mjölkproduktionen ska minska.

Text: Nina Elmsjö, telefon 036-39 52 94, e-post nina.elmsjo@lansstyrelsen.se

Andreas driver Hellqvist Lantbruk sedan slutet av 90-talet på en gård utanför Habo. Till sin hjälp har han sin far Stig, som drev jordbruket tidigare. Båda två är intresserade av att utveckla företaget och sedan år 2000 har investeringarna duggat tätt. Först byggdes ett nytt lösdriftstall med mjölkgrupps år 2000, år 2005 byggdes sedan ett ung-djurstall och 2007 plansilos. Och nu har han installerat 3 mjölkrobotar som mjölkar 200 kor.

Redan år 2000 fanns planer på robot men tekniken var då ny och de ansåg att robotarna hade många barnsjukdomar. Nu, 10 år senare, är Andreas väldigt nöjd med sin investering. Arbetstiderna och rutinerna har förändrats.

– Tidigare mjölkade jag tre gånger per dygn men det var slitsamt och mina anställda trivs bättre nu utan nattpass, säger Andreas och ler. Samtidigt så mår korna bättre av tre mjölkningar vilket han uppväger genom mer kon-

Stig och Andreas Hellqvist arbetar tillsammans och Andreas är mycket tacksam för att han har möjlighet att bolla idéer och utveckla företaget med stöd från sin far.

troll på fodertillgång och omvårdnad.

– Varje öre räknas och fodret är ytterst viktigt, menar Andreas. Hans produktion är ekologisk och KRAV-certifierad, vilket ställer ytterligare krav på fodret och tillgång på mark. Hans målsättning är att vara självförsörjande på foder vilket skulle göra att han har kontroll över hela processen, men köper i dagsläget in visst prote-

Andreas Hellqvists Lely Juno, även kallad Foderputte, är den förste i sitt slag att tas i bruk i Sverige.

infoder. Han producerar däremot allt grovfoder inklusive helsädesensilage, vilket har visat sig vara den viktigaste grödan. När det gäller foderhanteringen har han "Foderputte" till sin hjälp, en robot som dygnet runt puttar intill fodret till djuren. – Tidigare kvittade det när jag kom ut i ladugården så var det rent på foderbordet närmast djuren, nu har de alltid foder, säger Andreas och tycker att hans Lely Juno är en mycket bra investering. Roboten är den första i Sverige som tas i bruk och han råder fler att fundera på att investera i en.

Hellqvist Lantbruk levererar cirka 11 000 kg mjölk varannan dag vilket innebär att hans kor i genomsnitt mjölkar 10 500 kg/år och ko. Han samarbetar i stor utsträckning med sin granne som också driver mjölkproduktion. Tillsammans har de alla bruksmaskiner som krävs för verksamheterna. Samarbetet innebär att de har möjlighet att byta maskiner oftare samtidigt som tillgängligheten ger en ökad stabilitet i skördetider.

– Det gäller att inte vara rädd för att växa, menar Andreas, när vi diskuterar jordbrukets framtid. Här drar Andreas paralleller till USA och Australien där han pekar på att mjölkpriset är lägre men att företaget oftast är minst lika lönsamma och oftast mycket större. Han fortsätter:

– Tekniken är bra hjälpmedel men det gäller att se sig själv som företagare och inte sitt yrke som en livsstil. Visst är min målsättning att få ett bra liv som mjölkproducent, men samtidigt är syftet att driva ett bärkraftigt företag. Det är därför viktigt att hela tiden hänga på och följa samhället utveckling, säger han.

Framtidsplanerna då? Jo, de är många, men nu ska han ta ett par år till att finjustera sin senaste investering och menar att det tar ett tag innan allt går så bra som det är möjligt. Sen kan det nog bli en satsning inom energi.

– Biogas vore spännande och nu börjar det komma bra lösningar, säger han och ser ljus på framtiden. ■

Nya kulturmiljöer kartläggs längs Emåns vattendrag

Kunskapen om vattennära kulturlämningar är relativt okänd i den södra delen av Sverige. I regel har ingen riktad eller specialiserad inventering utförts, annat än spontant på enskilda vattendrag. I Jönköpings län påbörjades därför 2004 ett projekt benämnt Kultur Aqua för att kartlägga en annars obruten terräng vad gäller förhistoriska och historiska lämningar intill vattnet.

Projekt är en del av miljömålsarbetet på Länsstyrelsen i Jönköpings län och syftar till att lyfta fram ett bra dokumentationsunderlag av kulturmiljöer i anslutning till de vattendrag som kommer att restaureras enligt länsfiskeplanen. Samtidigt ökar den lokala historiken kring bygdernas vattendrag.

Text: Anders Kraft, telefon 036-39 50 48, e-post anders.kraft@lansstyrelsen.se

Den första etappen av Kultur Aqua genomfördes 2004-2006 i länsmuseets regi. Etapp två genomfördes under 2010 och utfördes av arkeolog anställd på Länsstyrelsen.

Vad har årets projekt inneburit?

De inventerade vattendragen har i huvudsak utförts i Emåns vattensystem och utgjordes av övre, mellersta och nedre Solgenån. Inventeringsarbetet började med metodutveckling och instudering på Årån i Värnamo kommun. När man inventerar vid vattnet har själva fältarbetet föregåtts av en noggrann forskning i äldre kartor från 1600-1900-tal. De äldre verksamhe-

terna vid vattnet syns ofta som markeringar med förklarande texter på kartorna. Äldre kartor kan innehålla en hel del fel och är inte alltid precisa. De äldre kartorna passas därför in mot dagens moderna fastighetskarta för att få en ungefärlig uppfattning var lämningen kan finnas idag. De vanligaste typerna av lämningar är kvarnar av olika slag, dammvallar och fiskeplatser intill kvarnmiljön. Broar, rester av äldre vägbankar och så kallade hålvägar är vanliga spår av den äldre infrastrukturen. Enstaka lämningar av annat slag förekommer också, till exempel äldre fossila åkrar från järnåldern, äldre vägstenar och husgrunder från äldre ekonomibyggnader. Alla på-

En av många påträffade kvarnruiner som inte fanns registrerade i fornlämningsregistret. I närområdet finns ytterligare tre kvarnar som visar hur trakten bönades under flera århundraden med början i 1600-talet utnyttjat vattnet som resurs. Fotot är taget på en kvarn i Aggarp i Vetlanda kommun.

Den så kallade Gäddeforsabron i Vetlanda kommun. Denna bro utgör en fornlämnning och sköts av hembygdsföreningen i området. Bron tas med i den helhetsbedömda kulturmiljön för vattendraget Fuseån, även kallat Övre Solgenån. Den gamla häradsvägen till Nässjö gick över bron. Infrastrukturella lämningar är vanliga typer av förekomster vid vattnet.

träffade lämningar mäts in med GPS, fotograferas och beskrivs. Vid efterarbetet förs de sedan in i en databas.

Stimulerande jobb med ständigt nya erfarenheter

Inventeringsjobbet är egentligen ett drömjobb för arkeologer då vardagsjobbet innebär nya möjligheter och annorlunda miljöer. Man kan likna jobbet som en skattjakt med den äldre kartan som utgångspunkt. Mycket av arbetet går ut på att bekräfta om det finns några fysiska lämningar kvar på platsen. I de fall ingenting finns kvar, kan man ändå göra en markering på kartan som visar att det till exempel funnits en äldre kvarn på platsen. På

detta sätt kan man kartlägga miljöer som försvunnit men som ger en förståelse för bygdens tidigare historia. En klart positiv sida är kontaktytan utåt mot markägare och representanter från hembygdsföreningar som ger oss värdefulla uppgifter. Förhoppningsvis ges mycket tillbaka från projektets resultat till de bygder vi inventerat.

Helhetsvärden viktiga för bedömning av vattendragen

De nypåträffade lämningarna vägs samman med de redan kända forn- och kulturlämningarna längs varje vattendrag och vattendraget utvärderas i helhet. Vissa sträckor av vattnet kanske

utgjort miljöer av ett större antal kvarnar och kan därför vara extra skyddsvärda. Tillsammans med naturvärden och Länsstyrelsens restaureringsåtgärder, utgör projektets resultat en värdefull del i helhetstänket kring hur man tar en ömsesidig hänsyn vid arbeten som berör vattnet. Resultaten gynnar både myndighetens arbete samt kom-

mer allmänheten till nytta. Projektets erfarenheter visar även att det finns mycket jobb kvar för att kartlägga vattnens historia. ■

Årets LEADER-projekt – "Från idé till företag, Grön omsorg"

Satsningen "Från idé till företag i Grön omsorg" som har drivits av LRF Jönköping, vann Ullbaggen som "Årets LEADER-projekt" vid Landsbygdsgalan 2010. Projektet finansierades av LEADER Västra Småland, Mitt i Småland, Astrid Lindgrens Hembygd samt Sommenbygd.

Text: Elise Pavicic, verksamhetsledare Leader Västra småland, e-post elise@leadervastrasmaland.se

Utbildningen i Grön omsorg öppnar upp en helt ny nisch för landsbygdsföretagare. 15 företagare har genomgått utbildningen i hur man startar Grön omsorgsverksamhet.

Grön omsorg är meningsfull satsning på gårdar i lantlig miljö för människor med särskilda behov. Grön omsorg är ett koncept som börjar synas allt mer i Sverige. Det handlar om att ta tillvara gårdens resurser och den lantliga miljön för att få människor

Prismottagare Jenny Svensson, LRF och prisutdelare Eskil Erlandsson. Foto: Daniel Johansson.

med behov av omsorg att må bättre. För den som har en lantgård, och ett engagemang för andra människor, kan grön omsorg vara en affärsidé.

Fyra hörnstenar

Projektet vilar på fyra hörnstenar

- 1) att öka kvinnligt företagande genom kompetensutveckling
- 2) att erbjuda funktionshindrade samt övriga grupper inom Lagen om stöd och service (LSS) en meningsfull sysselsättning på gårdar i lantlig miljö
- 3) att öka och bibehålla företagandet på landsbygden genom att utveckla nya grenar inom de gröna näringarna
- 4) att försöka utveckla mäns intresse för, och yrkesutövande inom, den kvinnligt dominerade omsorgs- verksamheten som egna företagare.

Pilotutbildningen sprider sig nu över landet och planen är att utbilda ett 70-tal entreprenörer i Skåne, Södermanland, Halland och Jämtland. Allt enligt upplägget i ”Från idé till företag – Grön omsorg”, med Ingrid White-lock som projektledare.

Vinnarmotivering till Ullbaggen

Juryns vinnarmotivering till Ullbaggen är: ”Projektet har öppnat möjligheter till nytt företagande kopplat till landsbygden. För den utbildning som projektet genomförde fanns en stor efterfrågan från intresserade lands-

bygdsföretagare, entreprenörer och kommuner. En viktig del i arbetet har varit att öka kvinnligt företagande på landsbygden”.

Mer information

Lantbrukarnas riskförbunds webbplats
www.lrf.se

Landsbygdsnätverkets webbplats
www.landsbygdsnatverket.se ■

Från en investering till en Ullbagge

Ullbaggeutdelningen 2010 blev en höjdpunkt på en riktig framgångssaga för Stockaryd och Qibbla Halal Kött AB. Diler M Taher, Qibbla Halal fick under landsbygdsgalan ta emot en Ullbagge för årets bästa integrationsprojekt.

Text: Monika Gustafsson, telefon 036-39 51 98, e-post monika.y.gustafsson@lansstyrelsen.se

Förebild

Bland årets bästa landsbygdssatsningar utser svenska Landsbygdsnätverket vinnare av priset Ullbaggen. I klassen för integrationssatsningar nominerades Qibbla Halal Kött AB för sitt framgångsrika arbetssätt med att få kulturer att mötas. Diler M Taher är stolt och glad över utmärkelsen. ”Jag hoppas att Qibbla blir en symbol för alla nya svenskar och att de känner att de kan följa samma spår.”

Framgångsreceptet

Företaget har i sin verksamhet lyckats kombinera stränga muslimska föreskrifter med svensk lagstiftning. Traditionella värderingar kan alltså mötas och kulturer förenas när man arbetar tillsammans.

Genom de kontakter som varit under investeringsprocessen och vid besök på Stockarydsanläggningen har det tydligt framkommit att företaget inte enbart har en filosofi på pappret. Den är mer långtgående än så. Det finns ett genuint intresse av att låta kulturer

mötas på olika sätt och har ambitionen att ta tillvara det bästa från alla sidor. Det dagliga arbetet tillsammans leder till bättre kunskaper och en naturlig acceptans. Det är en fortlöpande process, som har framtiden framför sig.

Landsbygdens möjligheter

Landsbygdsminister Eskil Erlandsson lyfte under landsbygdsgalan fram att ”de satsningar som fått pris är exempel på hur landsbygdsprogrammets åtgärder kan få enskilda, grupper och samhällen att blomma upp. De visar på den bredd och kunskap och möjligheter som finns på svensk landsbygd”. ■

Diler M Taher tar emot pris från Eskil Erlandsson.
Foto: Andreas Nencioni

Landsbygdsturism i Jönköpings län

Vill du utveckla din egen turismverksamhet? Varmt välkommen att delta. Nu startas projektet Landsbygdsturism i Jönköpings län upp och där kommer det finnas mycket att hämta för dem som är på hugget!

Text: Anna Hegethorn, e-post anna.hegethorn@lrf.se

Landsbygdsturismen är en starkt växande del av framtidsbranschen turism och efterfrågan av småskaliga, kvalitativa upplevelser i vacker natur och med lokal kultur, ökar stadigt. Besökare vill uppleva och letar efter det äkta och det genuina. Småland och Jönköpings län har förutsättningar att erbjuda många upplevelser och produkter baserade på dessa värden.

- Det gäller att det går att hitta och boka bra upplevelser och boende i länet. Jag ser mycket fram emot att hjälpa till att få ut fler och nya bokningsbara turismprodukter i länet, säger Anna Hegethorn, projektledare och hemvårdande smålänning. Hon fortsätter

- Nu finns ett efterlängtat projekt och medel för att stödja företagare och organisationer på landsbygden mot ökad lönsamhet, klok paketering och produktframtagning, inspiration, turismkunskap och värdefulla kontakter inom branschen.

Det är Landsbygdsprogrammet som finansierar projektet Landsbygdsturism i F-län, med LRF som projektägare. Projektet samverkar med länets

Jönköpings län har alla förutsättningar att utveckla fler turismverksamheter på landsbygden. Ett inspirerande exempel är vinteraktiviteterna på Wallby Säteri, här tillsammans med eftermiddagskaffet. Foto: Magnus Nyman.

turismorganisationer och vänder sig till alla småskaliga företagare och organisationer som bedriver turismverksamhet och det finns inga krav på LRF medlemskap för att delta.

För frågor och mer information kontakta Anna Hegethorn på LRF, e-post anna.hegethorn@lrf.se.

Är du intresserad av att få skraddarsydd erbjudanden för landsbygdens småskaliga turismverksamheter kan du anmäla dig på LRF:s webbplats, www.lrf.se/jonkoping/landsbygdsturism. ■

Företagsutveckling på landsbygden

Ibland är vägen kort mellan tanke, handling och resultat. Så har det i alla fall varit för Anders och Ann-Britt Rogö i Rogberga. De bestämde sig för att avveckla mjölkproduktionen på gården och i stället utveckla ett hästföretag. Från att ha haft en ladugård med 70 båsplatser för mjölkkor har man byggt om och har nu i stället sadelkammare, torkrum för hästtäckan och framförallt - boxar för 20 hästar.

Text: Monika Gustafsson, telefon 036-39 51 98, e-post monika.y.gustafsson@lansstyrelsen.se

Antalet hästar ökar. Ridning och hästsport når allt fler grupper. Med rätt satsning och att man hittar sin egen nisch för verksamheten finns alla förutsättningar för att få ett bra resultat. Anders och Ann-Britt har en tydlig vision för sin verksamhet och har noga tänkt igenom vilken målgrupp av hästägare som man vänder sig till och vägt in gårdens förutsättningar för bra lösningar.

Utgångspunkten för gårdens nya inriktning var att de skulle kunna bygga om de befintliga ekonomibyggnaderna. De har ett tätortsnära läge och har väg 31 ett kort stycke från gården. Där finns passande nog en busshållplats, vilket gör att de kan vända sig till en kundgrupp som inte är beroende av egen bil. Gården ligger också fördelaktigt nära Rogbergasjön. Där finns det 7,5 km ridvägar runt sjön.

När de skissat på ombyggnationen har de planerat för 20 boxplatser och gjort sin resultatberäkning utifrån det. Det har redan visat sig att det var rätt

tänkt - alla boxplatser uthyrda och sex blivande hyresgäster på väntelista. Det är ett kvitto på att de vänt sig till rätt kundkategori.

Hela tiden har Anders och Ann-Britt byggt på sin kompetens på olika sätt och är öppna för att prova nya

Anders eskorterar en av "hyresgästerna" ut till den väntande hagen.

idéer. De har ett stort intresse för vad som händer inom näringen och tycker om utvecklande samarbete med andra. Till exempel har de fått kontakt med Kastebergs gård i Ljungby som har utvecklat halmpellets att använda som strömedel. Det är ett alternativ som man på alla sätt blivit mycket nöjd med.

Runt rasthagarna har de också valt en annorlunda lösning med distansisolatorer på 90 cm höjd, med enbart ett staket emellan. Hästarna kan då beta ända intill staketet och de behöver där för inte slå extra.

Gården har brukats av tre generationer och de ser fram emot fler. Med en hästutbildad dotter faller det sig gan-

ska naturligt. Framtiden ser spännande och ljus ut efter den företagsutveckling som genomförts. ■

Har du funderingar kring att utveckla ditt företag?

Behöver du konsult hjälp? Kompetensutveckling? Behöver du investera för att utveckla ditt landsbygdsföretag?

Möjligheterna inom Landsbygdsprogrammet är många och kan vara en hjälp för dig och ditt företag.

Kontakta oss på Länsstyrelsens Landsbygdsavdelning med dina frågor.

Gillar du Solanum Tuberosum?

Idag är potatiskonsumtionen låg i Sverige, utkonkurrerad av bland annat pasta och ris. Potatis är en del av vår kulturhistoria. Varför har utvecklingen gått till att vi så radikalt minskat potatisätandet i Sverige?

Text: Monika Gustafsson, telefon 036-39 51 98, e-post monika.y.gustafsson@lansstyrelsen.se

Svaret på den frågan kan vara att man inte gillar att skala potatis eller att man potatisen är för dålig. Men jag blir häpen när förklaringen sägs vara att man inte vet hur lång tid det tar att tillaga potatis! Visst är det tråkigt om vardagligt matlagningskunnande så snart kan gå förlorat. Dags att slå ett slag för potatisen. Den hör definitivt till de livs-

medelsprodukter som vi inte behöver importera utan kan få närodlade.

Konsumentanpassning

För att kunna möta alternativen pasta och ris på ett bra sätt gäller det att vara lyhörd för hur dagens konsumenter tänker. Sortera upp plus eller minus för en produkt ur konsumentens perspek-

Torvald Fölth, Malmköping fick Stora Potatispriset 2010. Här skymtar en bråkdel av mångfalden han så varmt värnar om.

tiv. Potatisleverantören måste inse att kunskaperna och färdigheterna kan vara begränsade. Det konsumenten inte behärskar sorteras snabbt och lätt bort.

En del av kunderna försvann för flera år sedan när utbudet inte höll tillräcklig kvalitet eller att skillnaderna i smak inte uppmärksammades. För ett antal år sedan envisades man i affärerna att sälja äpplen indelade i kategorierna ”röda” respektive ”gröna”, tills man insåg att kunderna ville välja äpplen efter de smaker som finns i olika sorter. Där ligger presentationen av potatisen tyvärr fortfarande nästan nere på den nivån. ”Vill du ha en fast eller en mjölig potatissort”? Möjligtvis att du kan få textad information om att potatisen passar till mos eller för en gratäng. Potatis behöver samma exponering och marknadsföring som andra produkter för att inte hamna i skymundan.

Förpackningar

Naturligtvis är det innehållet som är det väsentliga när man köper en för-

packad vara. Men det yttre är nog så viktigt, för hållbarhetens skull men först och främst för att kunden överhuvudtaget ska uppmärksamma produkten. Nu kommer nya förpackningar i affärerna med bra märkning och attraktiva varunamn. Vad sägs om en liten påse Smått & Gott?

Hur smakar en potatis?

Potatisen för en sådan undanskymd tillvaro så vårt språk för att beskriva hur en potatis smakar är ganska torftigt. Det är långt ifrån de målade beskrivningar som används när man smakar på ett vin. Så mycket intressantare det blir när man under en provning får tillfälle att smaka på flera, alldeles nykokta, oskalade och osaltade potatisar. Man blir varse att det verkligen är skillnad i smak och konsistens. Sötma? Smörighet? Nötighet? Bitterhet? Vi letar nyfiket och intresserat efter passande beskrivningar, inte som något uttryck för snobbism utan för att vi är så fascinerade över skillnaderna. Det vanliga är ju att man vid ett och samma tillfälle äter av ett och samma kok det vill säga sort.

För att göra ytterligare en jämförelse med vin så kan skillnad i smak förekomma även för samma sort beroende på växtbetingelser. Det är skillnad på potatis och potatis. Smaka dig fram mellan olika sorter. Hitta din egen favoritsort! ■

Skogsbruk och fornlämningar

Är du skogsägare? Då har du säkert stött på fornlämningar i skogen. Om en fornlämning berörs av skogsbruksåtgärder behövs ett särskilt tillstånd från Länsstyrelsen.

Text: Jenny Ameziane, telefon 036- 39 50 88, e-post jenny.ameziane@lansstyrelsen.se

Innan du själv utför, eller låter någon annan utföra, skogsbruksåtgärder på din mark måste du ta reda på om någon fornlämning berörs. Enklast är att gå in på Riksantikvarieämbetets webbplats, www.raa.se, och använda den digitala tjänsten Fornsök. Du söker antingen på fastighet eller genom att zooma in i kartan.

Fornsök innehåller uppgifter om alla registrerade fornlämningar och uppdateras ständigt. Genom olika inventeringsprojekt upptäcks nya fornlämningar. Idag registreras dessutom andra kategorier av lämningar än för 20 år sedan. Kulturmiljöbilden förändras hela tiden. Därför är det viktigt att använda uppdaterad information i Fornsök och inte förlita sig på uppgifter i äldre tryckta kartor.

Vad är en fornlämning?

Fornlämningar är fysiska spår efter människor som levt och verkat under äldre tider, exempelvis gravplatser, hålvägar, fornåkrar och lämningar efter järnframställning. Kulturminneslagen säger att det är förbjudet att utan till-

stånd ta bort, förändra, täcka över eller på annat sätt skada en fornlämning. Lagskyddet omfattar också det omgivande fornlämningsområdet, som inte är markerat på kartan.

Sentida lämningar kallas övriga kulturhistoriska lämningar. Kolbottnar samt de flesta torp och kvarnar räknas hit. Ligger de i skogsmark gäller Skogsvårdslagen – generell hänsyn ska tas, men inga särskilda tillstånd krävs. I odlingsmark omfattas de av biotopskydd. I Fornsök ser du vilken typ av lämning som finns på din mark.

Innanför stenarna i domarringen ligger brända ben i en grop. Graven är från tiden 0-500 efter Kristus.

När behövs tillstånd och hur söker man?

Om en fornlämning berörs av markberedning, plantering, dikning, dikesrensning, stubbskörd, breddning eller anläggande av skogsväg behövs tillstånd. Ligger fornlämningen inom den yta där åtgärden planeras eller mindre än 50 meter därifrån, vänder du dig direkt till Länsstyrelsen i Jönköpings läns kulturmiljöfunktion.

Har du lämnat in en avverkningsanmälan till Skogsstyrelsen, och avverkningen berör en fornlämning, överlämnar Skogsstyrelsen ärendet till Länsstyrelsen. Tillstånd behöver då inte sökas utan Länsstyrelsen skickar villkor för plantering och markberedning direkt till dig som markägare. Du ansvarar för att informera om villkoren till de som ska utföra arbetet. För avverkningsområden mindre än 0,5 hektar behövs ingen avverkningsanmälan. Om en fornlämning berörs måste du själv söka tillstånd hos Länsstyrelsen.

Praktiska råd

Som skogsägare ska du tänka på att vårda fornlämningarna genom hela skogens omloppstid. Då synliggörs de och risken för skador minskar. Här är några generella skötselråd:

- Røj bort sly och gallra ut träd som växer i fornlämningen. Så undviks rotsprängning och stormfällen.
- Markera ut fornlämningen noga före avverkning. Tala om för maskinföraren var fornlämningen finns.

- Kapa 1,3 meter höga kulturstubbar runtom fornlämningen. Det signalerar att man ska ta hänsyn.
- Se till att inga körskador uppstår i marken genom att avverka när marken är bärig. Kör på risbäddar om det behövs.
- Lämna inte hyggesavfall på fornlämningar. Om de inte syns ökar risken för körskador.

Fler skötselråd finns på Kunskap Direkts webbplats, www.skogforsk.se/sv/KunskapDirekt/m/Hansyn/. ■

Vårens kurser

Vill du veta mer om fornlämningar i skogsbruket? Anmäl dig till en hel-dagskurs. Efter en kort introduktion inomhus besöker vi ett antal fornlämningar.

Du lär dig känna igen olika fornlämningar i skogsmark, hur du ska ta hänsyn till och vårda dem, samt vad lagen säger. Du får också kunskap om vad arkeologin kan berätta.

Kursledare är arkeolog Jenny Ameziane och naturvårdsförvaltare Kjell Mohlin.

Tillfällen

26 mars, Skillingaryd
9 april, Skepperstad
21 maj, Habo
18 juni, Hult (Eksjö)

För mer information och anmälan se Länsstyrelsens webbplats, www.lansstyrelsen.se/jonkoping/kalender.

Hantering av växtskyddsmedel under lupp

I vår och sommar blir det en omfattande tillsyn över hanteringen av växtskyddsmedel i lantbruket. Det är kommunernas miljöinspektörer som ska titta på detta i ett projekt som Kemikalieinspektionen och Naturvårdsverket samarbetar om.

Text: Thordis Samuelsson, telefon 036- 39 51 94, e-post thordis.samuelsson@lansstyrelsen.se

Tanken är att detta ska bidra till att minska hälso- och miljöriskerna vid användningen av växtskyddsmedel. Med en kraftsamling i hela landet kan man få ett bra genomslag. Miljöinspektörerna får utbildning i ämnet och det blir en stor informationsinsats till lantbrukarna. Nästan alla kommuner i länet deltar i projektet.

Tillsyn handlar om att se så att regelverket följs. Regelverket är till för att det inte ska uppstå skador på miljö eller människor när man hanterar växtskyddsmedel. Att det finns speciella regler för just växtskyddsmedel, utöver de som finns för andra kemikalier, är rimligt med tanke på att växtskyddsmedlen är gjorda för att ta död på levande organismer som växter, insekter och svampar. Det finns inga medel som har så specifik verkan att de inte kan påverka något annat levande än just det som de är avsedda för. Växtskyddsmedel sprids också utomhus över stora arealer vilket ökar risken för att de ska hamna på fel ställe.

Källa: Topps-Life Fotograf: Jens Tønnesen

Alla som hanterar växtskyddsmedel i klass 1L och 2L ska ha utbildning för detta. I utbildningen ingår att känna till de regler som gäller för hanteringen. Är du osäker på något så är det dags att leta fram kurslitteraturen. Hittar du det inte där kan du ringa eller skicka ett e-brev till Thordis Samuelsson, telefon 036-39 51 94, e-post thordis.samuelsson@lansstyrelsen.se. ■

Nu arbetar vi med återkrav avseende EU-stöden

Den blockinventering som genomfördes 2009 medförde stora förändringar avseende jordbruksblockens antal, utseende och form. Inventerarna justerade blockarealer, ändrade gränser, delade block och tog bort block, klassade om åkermark till betesmark och tvärtom.

Text: Kajsa Walberg, telefon 036-39 52 36, e-post kajsa.walberg@lansstyrelsen.se

Störst betydelse hade nog den nya definitionen av betesmark som medförde att de inte fick innehålla mer än 60 träd/hektar för att uppfylla kraven för gårdsstöd (eller 100 träd/hektar om blocket hade särskilda värden). De som innehöll för många träd men som ändå var god betesmark kom att kallas för ”miljöblock” då de ändå uppfyllde kraven för miljöstöd.

Stora belopp som hänför sig till den areal som inte uppfyller kraven på ersättning har redan reglerats i samband med utbetalningarna 2009 och 2010. Men mycket återstår, framför allt avseende 2009 men även bakåt i tiden ända till 2005. Grundprincipen är att stödbelopp som var felaktigt vid utbetalningstillfället ska återbetalas.

Från och med 2009 efterskänks dock återkrav som inte överstiger 900 kronor i enskilda stöd. Dessa efterskänkta återkrav får inte jordbrukaren något meddelande om.

För gårdsstödet gäller principiellt att om stödrätter har delats ut på fel grund

för mark som inte är stödberättigad ska stödrätterna återlämnas och den felaktigt utbetalade ersättningen betalas tillbaka. Dock ska inte sanktion utgå för de så kallade miljöblocken förutsatt att brukaren följt referensarealerna och inte tagit med till exempel skog, vägar, eller arealer med dåligt fodervärde i blockarealen. De nya block som brukaren anmäler från och med 2009 skall uppfylla den nya definitionen från början och det ska brukaren själv ta ansvar för.

När det gäller just gårdsstöd är det en komplicerad process att dra tillbaka stödrätter eftersom det ofta skett överföringar av stödrätter mellan brukare, ibland i flera led. Om felaktigt utdelade stödrätter ska korrigeras är det i första hand den brukare som tilldelades stödrätterna 2005 som ska drabbas. Men har han inte tillräckligt med stödrätter att dra tillbaka drabbas även efterföljande led. Även stödrätternas genomsnittliga värde ändras ofta när tilläggsbeloppet flyttas över på de

kvarvarande stödrätterna.

Den här processen handläggs av Jordbruksverket och pågår ständigt vilket innebär att nya tilläggsutbetalningar och återkrav hela tiden uppstår.

Samma sak gäller i princip jordbruksblocken som numera ständigt är föremål för justeringar och uppdateringar. Därmed blir även återkravsprocessen en långdragen och seg historia. ■

Blockinventeringen övergår i ajourhållning

Den inventering av jordbruksblock som pågått under drygt två år slutfördes under november 2010. Nu övergår detta projekt i något som kommer kallas ajourhållning av blockdatabasen. Det innebär att arbetet med att förbättra blockdatabasen fortsätter, och man började redan i slutet av november.

Text: Jan-Ola Karlsson, telefon 036-39 51 46, e-post jan-ola.karlsson@lansstyrelsen.se

Vad innebär då ajourhållning?

Ajourhållningen av blockdatabasen innebär att kvalitén på blocken ska fortsätta att höjas. Alla arealförändringar och eventuella ägoslagsbyten ska årligen uppdateras i blockdatabasen.

En stor del av ajourhållningen är att gå igenom jordbruksblock i de områden där det tagits nya flygfoton 2010. Det kommer att bli många små justeringar av blocken efter granskningen. De block som skärmgranskaren är osäker på gränsdragning eller antal träd kommer att tas ut för fältgranskning. Det innebär att många block som tidigare bara granskats på skärm nu kommer att inventeras i fält.

Även alla block som ni brukare begär någon ändring på kommer att granskas i fält. Det kan vara att ni har utökat eller minskat arealen eller kanske tagit ner träd så ett block som inte tidigare var godkänt för Gårdsstöd är det nu. Alla sådana begärda ändringar kommer att verifieras i fält.

Blir blockdatabasen färdig någon gång?

Nej säkert inte. Den brukade marken har aldrig varit i något statiskt tillstånd. Särskilt inte i de småländska skogsbygderna. De flikiga åkrarna blir mindre när maskinerna blir större. De otillgängliga betesmarkerna är inte längre lönsamma att hägna in. I många

trakter finns det helt enkelt inget behov av att utnyttja betesmarken som en foderresurs och utan betande djur så vandrar sakta men säkert skogen in i alla marker. Skogen tränger på och till slut är det inget jordbruksblock längre.

Nyodling

Det man däremot ser resultat av väldigt snabbt är när skogen tas bort och grävmaskinen tar bort sten och stubbar. Ett år efter avverkningen av stor-skogen går det odla spannmål, och så har det blivit ett nytt block. Så här har det varit i alla tider fast det går lite snabbare nu. EU-stöden är ju bland annat till för att säkra livsmedelsproduktionen.

Men det är inte bara detta som innebär att blocken ändras. Flygfotona blir bättre och bättre. De som granskar fotona blir skickligare. De datorer och GPS:er vi använder i fält blir bättre.

Och eftersom det inte tillåts några feltoleranser på avvikelser så kommer det fortsätta att bli justeringar hela tiden.

Varför ska vi ha en bra blockdatabas?

Ja så länge vi har jordbruksstöd som arealmässigt är knutna till jordbruksmark så har vi inget val. EU:s revisorer kräver en tillförlitlig blockdatabas.

Det var ju bland annat för att blockdatabasen ansågs hålla en för låg kvalitet som Sverige fick en sanktion på ett ansevärt belopp. Men det är inte bara för att slippa framtida sanktioner på

nationell nivå.

Det är också för att lantbrukare som söker på inventerad areal, ska kunna lite på att de erhåller rätt ersättning och slippa sanktioner på sina ersättningar. Självklart under förutsättning att de sköter hela blockets areal efter de villkor som gäller för sökt ersättning.

Att tänka på inför SAM ansökan.

Om du lägger till nya block eller utökar arealen på något block. Då ska den arealen vara godkänd för sökt ersättning när du ansöker. Detta gäller även om du har eller tänker ta bort träd i en betesmark för att få den godkänd för Gårdsstöd, träden måste vara borttagna när du gör ansökan.

Ni som gör om tidigare skogsmark till betesmark. Tänk på att det blir inte en betesmark förrän det gått några år.

Bli inte hemmablind, är betesmarken eller den lilla åkern fortfarande jordbruksmark eller börjar det likna en skog? ■

Sök dina jordbruksstöd via SAM Internet!

Att söka sina jordbrukarstöd och åtagande via SAM Internet är både enklare och säkrare. I år fungerar dessutom SAM Internet ihop med flera olika webbläsare, till exempel Mozilla Firefox, Internet Explorer och Safari. Detta innebär också, att nu kan även de lantbrukare som har en Mac-dator göra sin ansökan via SAM Internet!

Text: Maria Hovelius, telefon 036-39 54 33, e-post maria.hovelius@lansstyrelsen.se

Några av de fördelar som finns med SAM Internet är:

- SAM Internet kontrollerar många av uppgifterna du fyller i och varnar om någonting är fel eller saknas.
- Du sparar tid eftersom du kan återanvända uppgifter från tidigare år.
- Uppgifter om blockarealer, stödrätter och åtaganden uppdateras varje dag i SAM Internet.
- Du kan få hjälp att fylla i din ansökan med en tips- och hjälpfunktion.
- Du får en tydlig och överskådlig bild av din ansökan.
- När du skickar in din ansökan får du direkt en bekräftelse på att den kommit in.
- Du kan enkelt göra ändringar i din ansökan efter att du skickat in den.

Allt detta sammantaget gör att de ansökningar som kommer in via SAM Internet innehåller färre fel och oavsiktliga missar än de ansökningar som kommer in via blankett. Detta gör

att handlägningsarbetet går snabbare och brukarna kan därmed få sina pengar tidigare. Som ett led i att få fler lantbrukare att söka via SAM Internet, pågår i år ett projekt i Kronobergs, Uppsala och Norrbottens län. I dessa tre län kommer man i år inte att skicka ut några SAM-blanketter. Till 2012 kommer projektet att utvidgas och ingen lantbrukare i landet kommer att få några SAM-blanketter hemskickade.

Här är några saker du bör tänka på när du söker via SAM Internet:

- Sök inte stöd för större areal än blockarealen.
- Om du hämtar skiften från förra årets ansökan, kontrollera så att inga förändringar har skett med blocken sedan dess.
- Om du till exempel ritar bort ett område ur ett skifte och du vill att denna förändring ska vara permanent, tänk på att du måste föreslå att blocket ändras efter din inritning.
- Om du minskar ett block där du har ett åtagande, måste du även aktivt minska ditt åtagande.

Årets utbildningar

Är du intresserad av att prova på att söka dina jordbrukarstöd via SAM Internet i år, men är osäker på hur du ska göra? Då är du välkommen till något av våra utbildningstillfällen som hålls på ett flertal platser runtom i länet. Utbildningarna kommer att hållas av Maria Hovelius.

Vad ska man ha med sig?

Under utbildningen kommer varje ”elev” att arbeta med sin egen ansökan. För att kunna göra detta måste du ha med sig sitt lösenord. Det underlättar också om de har med sig sin sammanställningsblankett för 2011, en kopia av förra årets ansökan, blockkarta samt eventuella gällande åtaganden.

Anmälan

Då antalet platser på varje utbildningstillfälle är begränsat, är anmälan ett krav. Anmälan görs till Doris Lindstrand, 036-39 52 21 (i första hand) alternativt till 036-39 54 33. Anmälan ska göras senast två dagar innan respektive kurstillfälle.

Var och när?

Tiderna för utbildningarna är tyvärr inte klara. Klart är dock att utbildningstillfällen kommer att hållas i Jönköping, Vetlanda, Eksjö och Gislaved. För exakta tider och platser se Länsstyrelsens webbplats (www.lansstyrelsen.se/jonkoping) eller kontakta Maria Hovelius. ■

Ska du plantera igen åker- eller betesmark?

Text: Charlotta Urberg, telefon 036-39 52 44, charlotta.urberg@lansstyrelsen.se

Öppna marker är en värdefull resurs bland annat för den biologiska mångfalden. Men ibland kan det finnas anledningar som gör att det inte är möjligt att fortsätta hålla dem öppna. Då ska en anmälan om att ta jordbruksmark ur produktion göras till Länsstyrelsen. Enligt 12 kapitel 9 § miljöbalken och 3 § förordningen om miljöhänsyn

i jordbruket får jordbruksmark tas ur produktion tidigast åtta månader efter det att en anmälan gjorts till Länsstyrelsen. Anmälan ska vara skriftlig och undertecknas av brukaren. Mer information samt blankett för anmälan finns på Länsstyrelsens webbplats www.lansstyrelsen.se/jonkoping.

Anmälan kostar ingenting! ■

Rättelse om förlängning av miljöersättningsåtaganden

Text: Bengt Olsson, telefon 036-39 52 42, e-post bengt.olsson@lansstyrelsen.se

I förra numret av Förvetet informerade vi om att det kommer att finnas en fråga i år om du vill förlänga dina femårsåtaganden som löper ut 2011 med två år till 2013. Det gäller fortfarande.

Däremot gäller inte det som står i slutet av artikeln i det numret. Möjligheten att gå in i ett nytt femårsåtagande för samma stödform från och med 2012 kommer i normalfallet inte att stå öppen för lantbrukare som redan haft ett sådant femårsåtagande inom nuvarande programperiod för landsbygdsprogrammet. Därför är det endast förlängning av åtagandet till 2013 som står till buds för den som vill fortsätta och få miljöersättning åren 2012 och 2013.

Ingen regel utan undantag brukar det heta. I det här fallet är det när detta skrivs (1 februari) ännu oklart vilka undantag som kommer att finnas. Stödformerna miljöskyddsåtgärder och skötsel av våtmarker kommer sannolikt inte att kunna förlängas utan i dessa stödformer torde en ny åtagandeperiod på fem år kunna ingås såväl

2012 som 2013. Inom ramen för ”utvald miljö” kommer heller inte alla insatser att kunna förlängas.

Jordbruksverket har svarat ja på frågan om det går att göra utökningar av åtaganden 2011 och åren framåt. Liksom tidigare ska i normalfallet en utökning med ny mark sista året leda till en förlängning av åtagandet med fem nya år.

En begäran om förlängning av ett åtagande måste gälla åtagandet i sin helhet. Enligt huvudregeln måste all mark och eventuellt åtagande om djurhållning tas med i förlängningen. Vill du undanta någon mark måste du ha goda skäl för det för att slippa återkrav. Ett gott skäl kan vara om du har ett avtal om arrende som inte kan förlängas efter fullgjorda fem år i åtagandet.

Glöm inte att kryssa i avsnitt O på SAM-ansökan om du har åtaganden som löper ut år 2011. Då slipper vi extra jobb med att begära in komplettering senare. ■

O. Förlängning av åtagande för miljöersättning till 2013

Jag ansöker om förlängning av de åtaganden för miljöersättning som jag har gått in i 2007 eller senare och som har slutat 2011. Förlängningen gäller 2012 och 2013.

☐ Ja ☐ Nej	Natur- och kulturmiljöer i odlingslandskapet	☐ Ja ☐ Nej	Certifierad ekologisk produktion eller kretsloppsriktad produktion (både växtodling och djurhållning)
☐ Ja ☐ Nej	Naturfrämjande insatser på åkermark	☐ Ja ☐ Nej	Bruna böror på Öland
☐ Ja ☐ Nej	Minskat kväveläckage	☐ Ja ☐ Nej	Skyddszoner
		☐ Ja ☐ Nej	Betesmarker och slätterängar
		☐ Ja ☐ Nej	Vallodling

SAM ansökan - Fältkontroller

Det har nu gått 17 år sedan svenska lantbrukare sökte EU-stöd för första gången. Och visst har det hänt mycket inom administrationen av dessa stöd och ersättningar.

Flera minns säkert de första årens krångliga ansökningsblanketter och kartor som man som lantbrukare nästan fick upprätta själv.

Text: Jan-Ola Karlsson, telefon 036-39 51 46, e-post jan-ola.karlsson@lansstyrelsen.se

Nu är ansökan helt pappersfri tack vare SAM Internet.

De första åren fanns heller ingen djur-databas (CDB). Och även om många hade mer eller mindre problem i många år att få allt rätt, så tror jag ingen idag vill registrera sina djur själv i SAM blanketten. Många djurstöd togs bort 2005, men det finns flera ersättningar kvar som har en koppling till hur många djur man har. Även registreringen till CDB har ändrats rejält under åren från blanketter till CDB-internet.

Utan tvekan så har ju utvecklingen inneburit att de flesta ansökningar i dag är helt felfria vad gäller registreringen. Men de flesta siffrorna i SAM ansökan är ju hänvisade till någon åker eller betesmark som ska vara en viss areal och skötas enligt de villkor som man sökt ersättning för.

Och det är för att se om detta stämmer som det finns en fältkontrollorganisation inom dessa EU-ersättningar.

Även fältkontrollverksamheten har ändrats under åren, De första åren måtte vi arealen med en planimeter på en papperskarta. Sedan blev det mätning på flygfoto i datorn, efter det GPS, och nu senast är det DGPS* som gäller när vi är i fält.

Det senaste tekniska hjälpmedlet kommer vi att börja använda nu i mars månad när vi startar med årets djurkontroller. Vi lämnar nu pappersprotokollen och använder handdatorn. I denna dator laddar vi ner den kontrollerade brukarens djuruppgifter från CDB, och efter det att vi tittat på djuren i verkligheten så är allt klart. Utan tvekan kommer det att innebära en stor effektivisering för oss.

Men för att avgöra om markerna uppfyller de olika skötselvillkoren för Gårdsstöd och miljöersättningar, så är

* DGPS är en relativ GPS-mätning, det vill säga en metod där korrekationer för systematiska felkällor beräknas på en referensstation och sänds till mobila GPS-mottagare som korrigerar sina mätningar med hjälp av dessa korrekationer. (Källa Wikipedia)

det fortfarande kontrollantens ögon som gäller.

När det gäller att uppfylla de olika villkoren så har det inte hänt så mycket genom åren. För betesmarkerna så har arealerna med igenväxning varit rätt konstant genom åren. Däremot har arealen med helt obetade betesmarker ökat de sista åren.

Fältkontroller 2011

Vid de fältkontroller vi kommer att utföra 2011 så kommer alla helt obetade betesmarker att underkännas som betesmark. Även de marker där Länsstyrelsen vid tidigare kontroll eller annat fältbesök har anmärkt på igenväxning och detta inte är åtgärdat så kommer marken att underkännas. Detta innebär att det blir ett arealfel vid kontrollen och blocket kommer att tas bort från blockdatabasen.

Det medför att om man vill söka stöd för ett sådant område kommande år så får man ansöka om att få ett nytt block på detta område. Då gäller reglerna för ajourhållning och Länsstyrelsen kommer då i fält kontrollera att det går att göra ett nytt block.

Vad gäller åkermarken så tänk på att en åker ska vara lämplig att plöja. Det är särskilt de tidigare mossodlingarna som krymper, när det inte går att plöja längre och lövsly och gran börjar eta-

blera sig då är det inte längre mark som det ska utgå ersättning för.

Tvärvillkor

Det är även ett skötselfel för tvärvillkoren när betesmarken är obetad eller starkt igenväxt. För åkermark blir det ett tvärvillkorsfel om det börjat växa vedartade växter (lövslysmågran), det är framför allt på de små åkrarna i skogen dessa avvikelser finns. Dessa skötselfel föranleder alltid ett procentavdrag på alla ersättningar. Trots att vi haft dessa tvärvillkor i sex år så nu, så är vår uppfattning att många inte vet hur stora avdrag det kan bli på stöden. Upprepas felet vid en kommande kontroll så ökar ett tidigare avdrag på 5 % till 15 %. Därför vill jag särskilt trycka på detta inför årets ansökan.

Sök inte på marker som inte uppfyller tvärvillkoren.

Det som ändå föranleder mest tvärvillkorsavdrag är att det vid kontroll upptäcks fel i märkning och rapporterade uppgifter till CDB för nötkreatur.

CDB-internet har nu funnits i många år och det finns även en stalljournal som registreras samtidigt när man registrer in i SAM Internet. Vår erfarenhet från kontrollavdelningen är att det är sällan några fel hos de brukare som rapporterar via CDB-internet. Även besöket för kontroll går mycket fortare. ■

Välkommen på kurs!

Bränning i gräsmarker

För dig som är intresserad av att bränna betesmarker och slåtterängar som ett komplement till traditionell skötsel med bete och lieslåtter finns nu möjlighet att följa med när Länsstyrelsen bränner ett par områden i vår. Vi diskuterar dels vad man bör tänka på rent praktiskt och dels vilka syften det finns med naturvårdsbränning. Bränningen blir i april – början på maj. Tidpunkten bestäms med kort varsel så vi kontakter intresserade en eller ett par dagar i förväg så att de som har möjlighet kan dyka upp. Vill du stå med på kontaktlistan meddelar du Landsbygdsavdelningens expedition, 036-39 52 21 eller Britta Lidberg, britta.lidberg@lansstyrelsen.se, 036-39 54 07, senast den 10 mars.

De aktuella områdena är Bratteborg norr om Vaggeryd, Södra Duveled mellan Skillingaryd och Vaggeryd samt Isberga norr om Smålandsstenar.

Tama och vilda pollinatörer

Är du nyfiken på att bli biodlare? Eller vill du lära dig mer om våra vilda pollinatörer och hur man kan gynna dem? Kom i så fall och lyssna till Sture Käll från Jönköpings läns biodlare som ger en introduktion till biodling; vad det innebär, kort om hur det går till och hur man går tillväga om man vill börja. Därefter berättar Niklas Johansson från Länsstyrelsen om våra vilda pollinatörers liv och leverne.

Tid och plats

Den 9 mars i Pingstkyrkan (Arken) i Värnamo klockan 18.30 till cirka 21.30. Anmäl dig senast den 7 mars.

Anmäl till Landsbygdsavdelningens expedition på 036-39 52 21 eller till Britta Lidberg, britta.lidberg@lansstyrelsen.se, 036-39 54 07. Fika kommer att finnas till självkostnadspris.

Vård och restaurering av stenmurar och jordkällare

Vårt småländska kulturlandskap är fullt av stenmurar och andra kallmurade byggnadsverk som till exempel jordkällare. Många av dem är skadade på olika sätt och i behov av restaurering. Här får du kunskap för att själv kunna åtgärda dina skadade murar.

Kursen är uppdelad på en teoretisk kurskväll där vi behandlar historik och byggnadsteknik och en exkursion där vi besöker murar och jordkällare med olika åtgärdsbehov. Du får också prova på att borra och klyva sten.

Kursledare är Kjell Gustafsson, Ängagårdets Natur och Kultur, Växjö. Kjell är mest känd som "liemannen" efter många år av uppskattade slätterkurser.

Inomhuskurserna

Inomhuskurserna hålls klockan 18.30 till cirka 21.30 vid följande tillfällen (fika serveras):

8 mars på Länsstyrelsen i Jönköping

14 mars i Missionskyrkan i Vetlanda

16 mars i Brotorpet, Villstad

17 mars på Aneby Wärdshus, Aneby

Exkursionerna

Exkursionerna hålls klockan 18.30 till cirka 21.30 följande dagar (ta med eget fika):

3 maj i trakten runt Jönköping

5 maj i trakten runt Vetlanda

9 maj i Västbo

10 maj i trakten runt Aneby

Vi återkommer med exakta platser.

Kursavgift för båda träffarna är 200:- (inklusive moms) och erläggs vid första kurs-tillfället. Anmäl deltagande senast en vecka före respektive kurstillfälle till Landsbygdsavdelningens expedition 036-39 52 21 eller till Lennart Persson, 036-39 50 69. Frågor om kursens innehåll och upplägg besvaras av Kjell Gustafsson, 070-5861165.

Odla humle för försäljning

Den kommersiella humleodlingen i Norden är inte stor men det finns ett visst utrymme. Det gäller framför allt som leverantör till småbryggerierna.

Länsstyrelsen i Västra Götaland ordnar en kurs i humleodling i sommar. Den är tänkt att ge idéer till odlings-, skörde- och konserveringsteknik som passar småskalig yrkesodling. Per Kölster från Fugelbjergård i Danmark har 10 års erfarenhet av humleodling. Han kommer att ta upp odlingsförutsättningar, sorter, uppbinding, förökning, skörd och konserveringsmetoder. Studiebesök på Västergötlands största humleodling ingår.

Kursen äger rum den 19 juni, start 9.30, i Vara Folkhögskola och kostar 350 kronor exklusive moms. Är du intresserad anmäler du dig till Kirsten Jensen, 070-571 53 51 senast den 1 juni. Hon kan också svara om du har några frågor om kursen.

Utvald miljö – vilka möjligheter finns?

Hur ska vi bäst utnyttja möjligheterna inom utvald miljö? Vilka ersättningsformer finns och hur ska dessa användas för att på bästa tänkbara sätt stärka länets natur-, kultur- och rekreationsvärden? Vi inleder med en intressant föreläsning i ett aktuellt ämne med anknytning till utvald miljö. Sen blir det information om de olika ersättningsformerna. Fika kommer att serveras under kvällen.

Informationen sker mellan klockan 18.30 och cirka 21.30.

7 mars Nävelsjö bygdegård

9 mars Aneby värdshus

10 mars Hamra bygdegård

Anmäl dig snarast till Landsbygdsavdelningens expedition 036-39 52 21 eller till Tomas Ekelund 036- 39 52 17, tomas.ekelund@lansstyrelsen.se

Länsstyrelsens kurser och aktiviteter finansieras till största del av EU och svenska staten genom landsbygdsprogrammet.

Europeiska jordbruksfonden för
landsbygdsutveckling: Europa
investerar i landsbygdsområden

Tävling

Vad föreställer bilden, och vad användes föremålet till?
Svara rätt och vinn en bok!

Foto: Ulla Eckerberg, Åsens by.

Ledtråd: Föremålet har en koppling till djurhållning.

Skicka ditt svar till Landsbygdsavdelningen, Länsstyrelsen, 551 86 Jönköping. Märk kuvertet ”Tävling”. Du kan även skicka e-post till anna.nilsson@lansstyrelsen.se (ange ”tävling” i ämnessraden) eller faxa till 036-16 29 14. Vi vill ha ditt svar senast den 6 april. Vinnaren får ”Stora boken om byggnadsvård” av Göran Gudmundsson.

Svaret på julnöten i förra numret

Knut tar en nöt ur lådan som är märkt v + h. Får han upp en valnöt, så vet han att lådan innehåller endast valnötter och ska vara märkt v. Får han upp en hasselnöt vet han att lådan innehåller endast hasselnötter och ska vara märkt h. Eftersom alla lådor är felmärkta byter han sedan skyltar på de två resterande lådorna, så att ingen av lådorna har kvar sin ursprungliga märkning. Vinnaren av boken ”Fågelsång” är Sven-Olof Rosén, Gransefall, Nässjö. Grattis!

POSTENS GRUPPREKLAM TILL JORDBRUKARE

Öppet hus med blankettgranskning – SAM 2011

I likhet med tidigare år ordnar Länsstyrelsen "Öppet hus" med blankettgranskning sista inlämningsveckan men i år endast 2 dagar.

Jönköping: Länsstyrelsen, Hamngatan 4, entrehallen.
Måndag 28 mars - tisdag 29 mars, klockan 10 - 15

Våra handläggare snabbgranskar SAM-blanketten med bilagor och innan du går får du ett kvitto på att den kommit in i rätt tid. Sista dag att lämna in SAM 2011, utan beloppsreducering, är torsdagen den 31 mars.

Välkommen!

Brukardag i Röttle by

Söndagen den 8 maj klockan 14.00 till 17.00 är det brukardag i Röttle by.

Du kan här botanisera bland lokalt hantverk och närproducerade produkter. Ett rep-slageri och djur i beteshagarna finns också att beskåda och Röttles kvarnar är öppna. Servering finns.

Arrangör är Länsstyrelsen, Röttle byalag, Röttle småbruk och Studieförbundet.

Välkommen!

Länsstyrelsen
i Jönköpings län

Denna tidning har
delvis finansierats
med EU-medel